

TOLERANȚĂ,
COEXISTENȚĂ,
ANTAGONISM

Toleranță, coexistență, antagonism

*Percepții ale diversității
religioase în Transilvania,
între Reformă și Iluminism*

Editori:

Joachim **Bahlcke**, Konrad **Gündisch**

Editura MEGA

Cluj-Napoca

2013

Gefördert vom Beauftragten der Bundesregierung für Kultur und Medien aufgrund eines Beschlusses des Deutschen Bundestags / Sponsorizat de către însărcinatul pentru cultură și media al Guvernului federal german în baza unei hotărâri a Parlamentului german.

Traducerile din limba germană în limba română, precum și corectarea textelor autorilor români: Cristian CERCEL

Tehnoredactare și copertă:
Francisc BAJA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Toleranță, coexistență, antagonism : percepții ale diversității religioase în Transilvania, între Reformă și Iluminism /
Joachim Bahlcke, Konrad Gündisch (ed.). - Cluj-Napoca :
Mega, 2013
ISBN 978-606-543-353-3

I. Bahlcke, Joachim (ed.)
II. Gündisch, Konrad (ed.)

2

© Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde e.V., Schloss Horneck, 74831, Gundelsheim am Neckar, Germania/ www.siebenbuerger-institut.de și autorii

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

Joachim Bahlcke - Konrad Gündisch

Introducere.....7

Joachim Bahlcke

Diversitate religioasă în Europa Centrală și de Sud-Est în Evul Mediu și în epoca premodernă. Cauze, efecte, percepții 11

Gerald Volkmer

Premisele politice și cadrul juridic al diversității religioase în Transilvania, între Reformă și Iluminism.....28

Detlef Haberland

Descrieri de călătorie despre Transilvania în epoca premodernă. Implicații pentru istoria genului și a receptării în ceea ce privește reprezentarea și oglindirea religiei și a Bisericii ... 55

Edit Szegedi

Religie și politică în jurnalele clujene din secolele al XVI-lea și al XVII-lea..... 69

Enikő Rűsz-Fogarasi

Cadrul juridic al vieții religioase în Principatul Transilvaniei.....85

Maria Crăciun

Arta sacrală ca izvor istoric și ca indicator al diversității confesionale a Transilvaniei în secolul al XVII-lea..... 97

Alexandru Ciociltan

Iradierea Reformei transilvane în Țara Românească preponderent ortodoxă în lumina izvoarelor interne și externe din secolele al XVI-lea și al XVII-lea.....125

Tamás Szűcs

Curente religioase reflectate în cărțile germane de cântări bisericești din Transilvania între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea 144

Robert Born

Coexistența etniilor și a confesiunilor din Transilvania, reprezentată în cărțile de costume și în vedutele urbane din secolul al XVII-lea până în secolul al XIX-lea 166

Andreas Müller

Construcția celuilalt. Despre imaginea ortodoxiei românești în Transilvania, la Johannes Honterus (1542/1547) și Johannes Tröster (1666) 214

Mihaela Grancea

Călătorii străini despre relațiile interetnice și interconfesionale din Transilvania, Banat, Țara Românească și Moldova (1683-1789)..... 226

Gábor Kármán

„Puzderia de religii” în Transilvania în relatarea de călătorie a studentului luteran Conrad Jacob Hildebrandt 241

Harald Roth

Percepția tradițiilor romano-catolice în orașele luterane ale Transilvaniei între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea 264

Greta-Monica Miron

Iezuiții despre uniți și despre sine. Construcția unui discurs identitar în literatura iezuită din Transilvania secolului al XVIII-lea 272

Stefan Sienerth

Urme pietiste în literatura germană din Transilvania 285

Irmgard Sedler

Între luteranism și anabaptism. Mărturii ale credinței la transmigranții austrieci în Transilvania secolului al XVIII-lea 299

Mărta Fata

Diversitatea religioasă din perspectiva Curții vieneze. Criteriile de observație și de evaluare folosite de Iosif al II-lea în timpul călătoriei sale în Transilvania din anul 1773 340

Ulrich Andreas Wien

Despre formarea spațiului confesional în Transilvania secolelor al XVI-lea și al XVII-lea. Percepția sașilor luterani asupra reformatilor 359

Indice de persoane..... 373

Indice de locuri 383